

JAN ŠTĚPÁN

O INFERENCIALISMU PRO PAVLA MATERNU

K inferencialismu¹ jsme měli oba v nejlepším případě vlašný vztah. Ten můj se zostřil během studia a hodnocení disertace Jaroslava Peregrina „Inferentialism“ k získání vědeckého titulu doktor věd v oboru filosofie ve skupině věd sociálních a humanitních. Účastníky obhajoby jsme byli oba, byť v různých rolích. Děním se zde o své postřehy z onoho i předcházejícího procesu.

Inferencialismus má být metoda, již participantů v komunikaci společně dosahují významu jistého výrazu. Kritériem je získání týchž inferencí z toho výrazu oběma participanty. To, co „zbude“, je právě význam. Základem této metody jsou odvozovací pravidla, která jsou srovnávána s pravidly šachové hry.

Demonstrace toho procesu je provedena mnohokrát opakovaně na tomto příkladu. Tento Peregrinův oblíbený příklad inference staví na výroku „Toto je pes“. Ten se vyskytuje ve všech jeho parciálních studiích, včetně hesla v příslušné encyklopedii. K tomu výchozímu výroku přikládá důmyslné inference (vždy pouze) „Toto není kočka“ a „Toto je savec“. Ponechme stranou, že se jedná o anaforu, ale doufejme, že snad každý uživatel jazyka zvládne patřičnou jednotnou lokalizaci časovou i místní („mečování“).

Toto snad může fungovat pro nezainteresované pozorovatele. Představme si ale uživatele jazyka ze třídy „chovatel psů“. Pak ovšem ty banální inference uvedené výše nebudou stačit. Nabízím dvojici z této třídy „chovatel psů na maso“ a „chovatel psů na výcvik“. Obávám se, že se možná neshodnou ani v těch „výchozích“ inferencích a v těch následných urči-

¹ Srov. J. Peregrin, *Inferentialism*, disertační práce v oboru Filosofie ve skupině věd sociálních a humanitních, podané ve FÚ AV ČR a její obhajoby konané 20. 11. 2014 tamtéž; srov. též J. Peregrin, *Inferentialism. Why Rules Matter*, Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan 2014.

tě ne. Když příslušnou instancí psa bude čivava, pak se účastníci mohou shodnout, že ten objekt snad ani není pes – samozřejmě díky inferenci? Ale pokud posuzovaný objekt bude spadat do sféry zájmu jednoho z participantů té komunikace, pak jejich inference zřejmě musí být rozdílné. Prostě co je pro jednoho psem, pro druhého to pes není. A co si počít s případem „život je pes“, který byl titulem i refrénem písně proslavené kdysi Pavlem Sedláčkem.

Inferenční proces má probíhat během komunikace, tedy na pragmatické úrovni. Důraz je kladen na pravidla (s odkazem na analogii s pravidly hry v šachy), což je syntaktická záležitost. Avšak uvedené „psí“ inference jsou záležitostí sémantickou – pojmovou. Proto je předběžně nutná nějaká úroveň analýzy nebo musí být předběžně vybudován nějaký pevný pojmový systém. Jinak totiž nelze provést předkládané „psí“ inference. Obecná pravidla pro pojmové inference totiž ani nelze stanovit.

V komunikaci by komunikanti (v počtu větším nebo rovném dvěma) při každém nově se vyskytnuvším termínu začali provádět inference a teprve až by v nich dospěli ke shodě, by mohli pokračovat v komunikaci. Taková komunikace je nereálná. Komunikace s manželkou by tímto stylem byla vyloučena.

Ideální ukončení procesu dobývání významu obecně nemusí nastat. V mém posudku disertace byla položena jediná otázka: „Je zřejmé, že v komunikaci se mohou rodit významy jazykových výrazů *ad hoc*. Ale přece jen je třeba mít aspoň v záloze nějaký ‚objektivní‘ význam. Jak se jej dá dosáhnout v inferencialismu? Je zde pak nějaká inferenční autorita, která význam nakonec oktrojuje běžným uživatelům jazyka (což by jistě byl normativní akt)? A nejedná se pak pouze o tzv. lexikální význam?“ Uchazeč na ni tehdy odpověděl až po dvou revokacích a hodně neurčitě. Jeho inferencialistické studie jsou psány anglicky a jeho odpověď zněla, že angličtina nemá nějakou obdobu Ústavu pro jazyk český. Což je sice pravda, ale na druhou stranu – tento ústav nemá ve svém repertoáru inferencialismus.

V komunikaci jde spíše o přenos informací, přičemž vysílající strana chce, aby ty informace byly přijaty jako takové a vyvolaly u příjemce žádoucí reakci. Dohadování uvedeného typu je sice možné, ale bude odehrávat spíše jako posloupnost otázek a odpovědí než aplikací pravidel, resp. inference snad až poté. Odtud – nic proti pravidlům, zvlášť pokud jsou ty inference deduktivní, ale bez analýzy, byť jako pomocné metody, je tato teorie zcela jalová.

Srovnáme-li inferencialismus s transparentní intenzionální logikou, máme tu dva extrémy. TIL preferuje analýzu a má pro ni dobrý aparát. Pokud jde ale o dedukci, může se vždy odvolat na prohlášení Pavla Tichého: „Když budeme vědět, o čem mluvíme, budeme také vědět, co z čeho vyplývá.“

Tedy vyplývání zde zůstává především na intuitivní úrovni. Možná by ale bylo plodné nějaké spojení obou koncepcí.

ANOTACE

O INFERENCIALISMU PRO PAVLA MATERNU

Inferencialismus idealizuje proces získání významu v komunikaci. K tomu snadno najdeme protipříklady. Zcela zde chybí nějaká, zejména pojmová analýza a také nějaké rozhodovací (meta)pravidlo pro získání významu.

Klíčová slova: význam, komunikace, inference, analýza

SUMMARY

ON INFERENTIALISM FOR PAVEL MATERNA

Inferentialism idealizes the process of obtaining of the meaning in a communication. It is easy to find a counter-argument. There is a lack of an analysis at all especially a conceptual one. And there is no decision-making meta-rule for obtaining the meaning.

Key words: meaning, communication, inference, analysis

Prof. PhDr. RNDr. Jan Štěpán, CSc.
Katedra filozofie FF Univerzity Palackého
Křížkovského 12, 771 80 Olomouc
Česká republika
jan.stepan@upol.cz